

**UNIVERSITATEA „BABEȘ - BOLYAI”
CLUJ - NAPOCA
FACULTATEA DE ISTORIE ȘI FILOSOFIE
ȘCOALA DOCTORALĂ DE ISTORIE CULTURĂ ȘI
CIVILIZAȚIE**

**Bisericile Greco-Catolică și Ortodoxă în percepția
presei române sătmărene 1918-1940**

REZUMATUL TEZEI DE DOCTORAT

**Conducător de doctorat:
Prof. univ. dr. Csucsuja István**

**Student – doctorand:
Onea Vasile Marcian**

2014

Cuprins

Cap. I

Introducere si istoriografia problemei..... 1

Cap II

Sătmarul interbelic, recensământul 1930, Situația social-economică, politică și culturală a Sătmarului interbelic..... 13

Cap III

Biserica românească sătmăreană până la reorganizarea administrativ- bisericească din anul 1929.....69

Cap IV

Apariția de noi episcopii greco-catolice și ortodoxe ale Maramureșului.....118

Cap. V

Personalități marcante ale Sătmarului interbelic.....154

Concluzii.....186

Anexe.....192

Bibliografie.....207

Rezumat

Cuvinte cheie:

Sătmar, biserica greco-catolică, biserica ortodoxă, Octavian Ardelean, Cuvântul Adevărului, Bixad, Afirmarea, Granița, dr. Vasile Lucaciu, Gheorghe Mureșanu, Marchiș Romul, Aurel Dragoș, dr. Nicolae Popovici, dr. Alexandru Rusu, Meletie Răuțiu, dr. Vasile Stan, români sătmăreni, Augustin Ferențiu, David Pop, Anton Davidescu, învățământ, catedrala greco-catolică, catedrala ortodoxă, Casa Națională, dr. Eugen Seleș, Astra, Ateneul Popular, dr. Iuliu Hosu, dr. Valeriu Traian Frențiu, Concordat, Vatican, biserica catolică, Agru, Oastea Domnului, congregații mariane, Ioan Rujdea, atitudini identitare.

Elaborarea acestei lucrări își are originea în dorința de a pune în valoare dimensiunea istorico-religioasă din Sătmar și împrejurimi, ținuturi de la margini de țară, care, mai mult decât altele au fost supuse frământărilor istorice specifice zonelor de graniță.

Rezumând această teză de doctorat ne propunem să aducem o contribuție la istoria religioasă a ținutului Nord-Vestic românesc încercând o sistematizare a activității religioase care a existat în perioada 1918-1940, existând un hiatus în cercetarea istorică în privința acestui subiect.

Lucrarea este structurată în 5 capitole dorind să analizăm diferitele etape și factori care au influențat într-un mod sau altul dezvoltarea bisericii românești.

Despre istoria bisericii sătmărene din perioada interbelică din perspectiva presei s-a scris destul de puțin, din cauza imensității de material existent în arhive și în special în ziarul vremii din Satu Mare.

Dacă în ceea ce privește viața economică, politică, culturală s-a mai scris câte ceva, mai ales în ultimii ani, în domeniul istoriei Bisericii Greco-Catolice și Ortodoxe Sătmărene nu avem încă nici o lucrare de referință, și cu atât mai puțin una despre modul cum presa românească sătmăreană a reflectat această problemă. Probabil că principalul impediment în elaborarea unor lucrări de acest gen îl constituie faptul că nu există vreo instituție care să păstreze în totalitate colecțiile ziarelor românești interbelice sătmărene. Cea mai mare colecție o păstrează Biblioteca Universitară din Cluj Napoca (incompletă), numere disparate existând însă și la Biblioteca "Petre Dulfu" din Baia Mare, Biblioteca Județeană din Satu Mare,

Muzeul Județean din Satu Mare, și chiar peste hotare, în Ungaria, la Biblioteca Națională “Szecsenyi” sau la Biblioteca din Nyiregyháza.

Peste 35 de ziare și reviste românești au apărut în acest colț de țară românească în perioada interbelică constituind o expresie vie a afirmării naționale.

Dintre cărțile care dezbate probleme economice, politice, sociale privind meleagurile sătmărene menționăm, lucrarea Dr. Octavian Ardelean, prefectul județului Satu Mare între anii 1933-1937 și 1940, care publică date extrem de importante privind Bisericele Greco-Catolice și Ortodoxe: construcții de biserici noi, reparații de biserici, bani alocați pentru bisericile românești, evenimente memorabile religioase din viața comunităților românești.

Enciclopedia României apărută în anul 1938 în patru volume,¹ cuprinzând amândouă date extrem de importante despre subiectul dezbătut. Tot din epoca interbelică avem și câteva Șematisme extrem de importante pentru stabilirea structurii organizatorice a parohiilor sătmărene, din păcate păstrându-se doar cele privind Biserica Greco-Catolică². Dintre lucrările mai noi consacrate unor probleme care au atingere și cu subiectul de față, amintim lucrările lui Aurelia și Marcel Știrban³, Viorel Ciubotă⁴, Ioan Viman⁵, Claudiu Porumbăceanu și Viorel Câmpeanu⁶ și alții.

Publicațiile care au scris despre viața bisericii în perioada interbelică au fost: *Cuvântul Adevărului*, tipărit de călugării de la mănăstirea Bixad, județul Satu Mare reapărut în 1929 și interzis din 1941, revista „Afirmarea”, care a fost cea mai importantă publicație culturală interbelică sătmăreană prin durata apariției ei, din 1934 până în 1939 apare cotidianul „Granița”, apariția ziarului se leagă de atmosfera antirevizionistă existentă în nord-vestul țării, precum și de preocupările de consolidare a statului român.

Din viața bisericii sătmărene cunoaștem implicarea unor oameni de seamă, sătmăreni care susținuți de autoritățile locale și nu numai, au întreprins o vie acțiune de dezvoltare a spiritului românesc. Vizitele Episcopilor în județ au întărit prin cuvânt și faptă spiritul național al creștinilor ortodocși și greco-catolici care punând mână de la mână au restaurat

¹ *Enciclopedia României*, Vol I - IV, Editura Fundațiilor Regale, 1938.

² *Șematismul Veneratului Cler al Eparhiei Oradea*, 1928, *Șematismul Veneratului Cler al Eparhiei Greco-Catolice Române a Maramureșului pe anul 1932*, Baia Mare, 1932; *Șematismul Veneratului Cler al Eparhiei Greco-Catolice Române a Maramureșului anul 1936*, Baia Mare, 1936.

³ A. Știrban și M. Știrban, *Din Istoria Bisericii Române Unite de la 1918 la 1941*. Editura Muzeului Sătmărean, Satu Mare, 2005.

⁴ Viorel Ciubotă, *Lupta românilor sătmăreni pentru unire (1918-1919)*, Editura Muzeului Sătmărean, Satu Mare, 2004.

⁵ Ioan Viman, *Învățămintul secundar din părțile sătmărene în perioada interbelică: 1919-1940* Editura Muzeului Sătmărean, Satu Mare, 2007.

⁶ Claudiu Porumbăcean și Viorel Câmpeanu *Din viața politică sătmăreană PNL Satu Mare: tradiție și contemporaneitate*, Vol I, Editura “Argonaut”, Cluj Napoca 2011.

și clădit noi lăcașuri de cult în Sătmar și împrejurimi. Dintre ierarhii de seamă ai vremii care au susținut activitatea religioasă din județ amintim pe: Mitropolitul greco-catolic Vasile Suci al Blajului, P.S. Valeriu Traian Frențiu iar dintre preoți amintim pe părintele dr. Vasile Lucaciu, Gheorghe Mureșeanu, Dragomir Ioan protopop, preotul Marchiș Romul George, canonicul Aurel Dragoș și mulți alții. Iar dintre ierarhii ortodocși amintim activitatea P.S. Nicolae Popovici, Policarp și Roman Ciorogariu ai Oradei, P.S. Vasile Stan al Maramureșului și preoții Ștefan Munteanu, Cristian Magea vicar episcopal, Zaharia Moga și Ioan Guiaș coasilier eparhiali, Emil Moga, Meletie Răuțiu, protopopii Radu Meletiei și Ioan Rujdea al Sătmarului precum și mulți alții.

Dorim a preciza că bisericile sătmărene, atât cele greco-catolice cât și cele ortodoxe, păstrează puține documente între anii 1918-1940. Actele bisericii ortodoxe au dispărut după ocuparea județului de către maghiari iar din moment ce marea majoritate a parohiilor ortodoxe s-au desființat, implicit acestea au dispărut pe intervalul acestei perioade.

Biserica a jucat un rol foarte important în recunoașterea și afirmarea identității naționale a românilor sătmăreni, cel puțin în primii ani după unire. Însă treptat biserica și-a pierdut rolul politic activ pe care l-a avut altă dată, prin apariția unei elite politice aparținând în general principalelor partide politice din România.

Amintim câteva dintre actele principale ale procesului de instaurare a noii administrații românești. La 21 aprilie 1919 s-a desfășurat ședința consiliului orașului în care primarul vechi, Dr. Lénárd István a declarat că datorită noilor condiții îi cedează postul lui Augustin Ferențiu, un distins intelectual român sătmărean.

Deosebit de importantă este vizita pe care Iuliu Maniu, președintele Consiliului Dirigent, o întreprinde în Satu Mare în zilele de 26-27 aprilie 1919. Cu acest prilej el a instalat la Satu Mare pe dr. Alexandru Racoți ca prefect al Județului Satu Mare, un distins avocat, provenit dintr-o veche familie nobiliară românească cu origini în Țara Chioarului. Acesta fusese numit prefect al Județului Satu Mare printr-o decizie a Consiliului Dirigent încă din februarie 1919 dar abia acum a preluat Prefectura județului ce se găsea la Carei.

Numărul funcționarilor în administrație era preponderent în favoarea maghiarilor după cum se știe notarii comunali erau unii dintre pilonii cei mai importanți ai administrației comunale, alături de primari, jandarmi și preoți.

În aceste condiții deosebit de grele se încurajează stabilirea la Satu Mare a unor tineri deosebit de capabili: Darius Pop, Anton Davidescu, G.M. Zamfirescu, G. A. Petre și alții care

vor avea un rol extrem de important în instaurarea unei vieți românești în Satu Mare⁷. Domeniul care a avut cele mai mari succese în această perioadă de început a fost cel al organizării învățământului românesc de toate gradele.

Județul Satu Mare a avut marea șansă ca în fruntea lui să fie numit Darius Pop (1887-1964) prin ordinul 2.286 din 1 martie 1919. În perioada activității sale s-au înființat școli și licee românești la Satu Mare și Carei.

În anul 1919 odată cu reorganizarea Partidului Național Român la care preoțimea, sub conducerea arhidiaconului Romul Marchiș, își aduce o contribuție însemnată și mai ales în timpul alegerilor legislative din noiembrie 1919 când preoțimea a jucat un rol însemnat atât în propaganda electorală dar și prin alegerea unor reprezentanți ai săi în primul parlament al României întregite: Dr. Vasile Lucaciu la Baia Mare, Constantin Lucaciu la Seini, Iuliu Pop în Fehergyarmat, Vasile Ardelean în Csenger. La Senat a fost ales Arhidiaconul Romul Marchiș din Carei.⁸ Oricum preoții (6 persoane) reprezintă al doilea grup numeric din cei 22 de parlamentari sătmăreni din anul 1919, pe primul loc fiind cei 11 avocați.⁹

Trebuie subliniat rolul extrem de important jucat de familia Lucaciu în primii patru ani de stăpânire românească în Satu Mare.

Este mai presus de orice îndoială că România a fost unul dintre marii câștigători ai primului război mondial „micul regat moldo-valah s-a mărit devenind o putere regională”¹⁰ și într-adevăr suprafața României a crescut de la 138.000 km² la 295.049 km² în 1918, ocupând locul 10 în Europa.

Populația României a crescut de la 7,9 milioane locuitori la 14,7 milioane în 1919, ajungând în anul 1930 la 18 milioane și în 1938 la 20 milioane locuitori,¹¹ mai aproape de o unanimitate a părerilor sunt părerile asupra proporțiilor dintre majoritate și minorități: 70% sunt români, iar restul sunt minoritățile naționale; 9,3% maghiari, 5,3 % evrei, 4,7% ucrainieni, 4,3% germani etc.¹²

⁷ Nae Antonescu, *Literatura română în părțile Sătmărene 1918-1940*, în *Satu Mare Studii și comunicări*, 7-8, 1986-1987, pag. 292.

⁸ *Renașterea* (Baia Mare), an I, nr. 26/24 iunie 1926; *Patria*, nr. 190/15 oct 1919; *Satu Mare*, nr. din nov. 1918.

⁹ V. Ciubotă, *Lupta Românilor...* p. 305.

¹⁰ Catherine Durandin, *op. cit.*, p. 240.

¹¹ *Ibidem*. Cifrele diferă de la un autor la altul pentru epoca de început. Keith Hitchins în lucrarea sa dă 16.20.000 locuitori pentru anul 1920 cf. K. Hitchins, *op.cit.*, p. 290; G.G. Mateescu ne dă cifra de 13.000.000 locuitori în 1922 cf. G.G. Mateescu, *I romeni e le varie minoranze di Romania*, în *Studi sulla Romania*, Napoli, Riccardo Ricciardi editore, 1923, p.150.

¹² Keith Hitchins, *op. cit.*, p. 291.

România păstrează cel mai înalt ritm de creștere al populației în perioada interbelică ajungând în anii 1931 – 1939 la 11%, cel mai mare în Europa, dar având și cel mai crescut nivel de mortalitate infantilă.¹³

Și în domeniul economic s-au înregistrat în urma Marii Uniri progrese spectaculoase.

Potențialul industrial crește cu circa 235% față de anul 1916, creșterea datorându-se mai ales Transilvaniei și Banatului.¹⁴

În Satu Mare cele mai renumite întreprinderi industriale acționau în domeniul mineritului și anume în zona Băii Mari, iar în Satu Mare, fabrica de Vagoane, „Unio”, și fabricile de Textile, Confecții au fost cele care au propulsat orașul spre o creștere economică importantă.

Semne de renaștere apar și în agricultură odată cu începerea lucrărilor de reformă agrară din anul 1921, legiferată încă în decembrie 1918 și definitivată în 17 iulie 1921.

Criza economică din 1929-1933 și-a pus amprenta asupra vieții sătmărene, chiar și preoțimea a simțit deosebit de dureros efectele crizei economice. În primul rând aceste efecte s-au manifestat prin aplicarea acelor celebre curbe de sacrificiu și la salariile preoților destul de mizere. Într-un articol publicat de preotul din Derșida, Iosif Cavași, intitulat *Constatări dureroase*, în ziarul *Satu Mare* se înfățișa situația de mizerie în care trăiau preoții din Satu Mare și Sălaj. Episcopul Iuliu Hossu s-a implicat personal la rezolvarea acestei probleme.

Vom enumera în continuare câteva dintre realizările din perioada interbelică: înființarea aeroportului în anul 1937, Liceul Comercial de băieți, Camera de Industrie și Comerț, Catedrala Greco-Catolică și Catedrala Ortodoxă, Palatul Prefecturii, Casa Națională, reconstruirea completă a uzinelor electrice, etc.¹⁵

În orașul Satu Mare, în urma reformei agrare au apărut 75 de străzi noi, reușindu-se aprovizionarea cu apă mai ales pentru zona centrală a orașului.¹⁶

După calculele făcute de unul dintre ziarele locale s-au investit în industrie, în perioada românească, 1 miliard și 120 de milioane, în șosele, drumuri, poduri, 105 milioane lei, în lucrări hidraulice – 31 milioane lei, s-au creat biblioteci în toate comunele cu peste 142.000 volume.¹⁷

Sunt progrese notabile și în alte domenii cum ar fi cel școlar unde în perioada interbelică s-au construit 124 școli primare noi, în 1940 fiind în curs de construcție alte 22 de

¹³ Denise Basdevant, *Terres Roumaines contre vents et marées*, Paris, 1961, p. 92-93.

¹⁴ *Istoria României*, VIII, p. 81 și Keith Hitchins, *op. cit.*, p. 291.

¹⁵ *Tribuna*, nr. festiv din 1 Decembrie 1943, p. 40-51.

¹⁶ *Conștiința română*, an III, nr. 177/13 august 1940, p. 3.

¹⁷ *Frontul*, an I, nr. 198/25 septembrie 1935, p. 3.

școli.¹⁸ Progrese notabile se înregistrează și în învățământul secundar în județul Satu Mare funcționând 11 licee (8 în orașul Satu Mare și câte unul la Baia Mare, Șomcuta Mare și Carei).

Tot în anul 1924 s-a creat și Ateneul popular din Satu Mare având ca și inițiatori pe dr. Eugen Seleș, Darius Pop, cu credința „că prin înființarea Ateneului popular cultura românească poate progresa în ținuturile acestea...”¹⁹

Astra a desfășurat activități extrem de importante pe teritoriul județului Satu Mare, îndreptându-și atenția în primul rând asupra țărănimii, ține conferințe pentru publicul orășenesc și organizează o vie propagandă culturală în satele denaționalizate.²⁰

Preoțimea a fost prezentă mereu în toate acțiunile „Astrei” sătmărene, ocupând totdeauna locuri de frunte atât în conducerea asociației cât și în diferitele acțiuni desfășurate.

În perioada de după 1930 un rol important l-a jucat preoțimea sătmăreană în cadrul Ligii Antirevizioniste Române (L.A.R), organizație creată în jurul celebrului Stelian Popescu, directorul ziarului bucureștean „Universul”, în 15 decembrie 1933.

Conform statutelor Liga aveau următoarele obiective: să dezvolte solidaritatea și rezistența românească la atacurile statelor revizioniste (Ungaria în principal), să organizeze în țară și străinătate o propagandă intensă pentru apărarea tratatelor de pace de la Paris, să lupte pentru întărirea conștiinței naționale, să combată propaganda revizionistă din țară și străinătate, să informeze opinia publică românească despre acțiunile revizioniste etc.

Implicarea preoțimii se explică și prin faptul că din Comitetul Central al Ligii făceau parte toți ierarhii bisericilor românești precum și o serie de personalități ale vieții culturale și științifice românești.

Preocuparea atentă a ierarhilor față de păstoriții lor (P.S Iuliu Hossu și P.S Valeriu Traian Frențiu) prin vizitele canonice făcute în județ, a atras atenția autorităților locale precum și implicarea acestora la construirea de noi lăcașuri de cult.

În zona sătmăreană se găseau 6 protopopiate: al Supurului, al Codrului, al Ardușului, al Someșului, al Mădărasului și al Sătmăruului.²¹

Un rol important îl are și *Asociațiunea Femeilor Române din Satu Mare*. Strângerea de fonduri pentru construcția de noi biserici și implicarea în activitățile filantropice.

Punctul culminant al confruntărilor cu privire la statutul bisericilor a fost atins în anii 1927-1928 odată cu discuțiile pe care le-au generat încheierea Concordatului cu Vaticanul în

¹⁸ *Idem*, nr. 179/17 august 1940, p. 3.

¹⁹ *Idem*, an VI, nr. 86/9 nov. 1924, p. 2.

²⁰ *Afirmarea*, an II, nr. 9/sept. 1937, p. 118.

²¹ V. Câmpean, *ob. cit.*, vol II, p. 236-239.

anul 1927. În ceea ce privește Concordatul cu Vaticanul în opinia publică românească de după anul 1918 au avut loc discuții foarte aprinse.

Biserica greco-catolică a avut probleme de integrare în regatul român, imediat chiar după realizarea unirii. Unii istorici²² consideră aceasta ironia istoriei, că la această unire, tocmai ea și-a adus o contribuție esențială.

La aproape 10 ani de la unirea din 1918 tensiunile religioase din Transilvania au ajuns la un punct culminant, nu din cauza Bisericii Ortodoxe ci din cauza atitudinilor statului față de bisericile neortodoxe.

O poziție interesantă o adoptă în acea perioadă ziarul „România de Nord” care într-un articol intitulat „Legea cultelor și concordatul” atrăgea atenția asupra necesității ca înainte de adoptarea legii cultelor și concordatului era necesar ca „cei de aici, catolicii sau ortodocșii, indiferent, români cu inimă bună am avea și noi un cuvânt de zis.”

Și totuși biserica greco-catolică a ieșit cel mai bine din polemicile din jurul legii cultelor, revista greco-catolică care apărea în județul Satu Mare, la Bixad, într-un articol intitulat „Legea cultelor” în care arată implicarea Ierarhilor la propășirea națională și religioasă a românilor sătmăreni, precum și rezultatele pozitive pe care biserica le-a câștigat.²³

Dar după adoptarea statutului și a legii de organizare a Bisericii Ortodoxe Române s-a pus cu acuitate problema adoptării statutelor și pentru celelalte culte existente în țară. Ministrul Lapedatu a introdus în noua lege a cultelor termenul de culte istorice: greco-catolic și romano-catolic, calvin, evanghelic, unitarian, mozaic și musulman.

În perioada interbelică, catolicismul se reînnoiește. În mod particular a fost aprofundată viața religioasă interioară, revistele catolice se dezvoltă.

În 1932 Biserica catolică română avea 1,2 milioane de credincioși, 513 parohii, 898 de preoți, iar uniții aveau 1.579 de preoți.²⁴

În perioada interbelică s-a echilibrat situația religioasă a țării. Într-o țară în care ortodoxia era majoritară, biserica catolică a celor două rituri reprezenta o minoritate. O minoritate foarte activă, prezentă în toate domeniile de activitate și recunoscută la nivel internațional. Prezența ei în România nu era doar consimțită, ea reprezenta o realitate.

Perioada interbelică a creat, prin validitate constituțională, un concept puțin funcțional în context confesional, cel de „Biserică națională”, atribuit Bisericii Ortodoxe Române. Atributul „național” excludea, cel puțin din punct de vedere formal, 1.561.000 de catolici de

²² Gheorghe Gorun, *Despre asumarea istoriei la noi*, în *Culori Transilvane*, nr. 6/2001.

²³ *Cuvîntul Adevărului*, an VI, nr. 3/mai-iunie 1928, p. 289-290.

²⁴ Hubert Jedin, *Storia della Chiesa, Jaco Book Edizioni*, nov. 1975. p. 214 – 216.

rit bizantin care erau în majoritate români²⁵. O astfel de perspectivă constituțională a determinat Biserica Ortodoxă să elaboreze o ecleziologie extrem de incisivă, amplificată de unificarea la nivel administrativ a ortodoxiei române după 1918.

Diocezele de rit bizantin, cele fixate prin Constituția Apostolică, „Solemni Conventione” din 5 iunie 1930, erau următoarele: Arhiepiscopia de Făgăraș și Alba-Iulia, diocesele de Cluj-Gherla, Oradea Mare, Lugoj și Maramureș.

Dorim să atragem atenția și implicarea Episcopului ortodox Roman Ciorogariu (1920-1936) care a fost unul dintre ierarhii care au încercat să-și țină preoțimea deoparte de luptele politice pentru că spunea el: „angajarea preotului la politica militantă ar fi o nouă spărtură în Biserică. Nu politica de partid ci politica patriotă, unde toate partidele trebuie să se întrunească.”²⁶

În această primă perioadă Biserica Greco-Catolică suferă o pierdere extrem de importantă prin statificarea școlilor primare în anul 1922. Acest proces însemna pentru Biserica Greco-Catolică pierderea unei părți importante din încrederea credincioșilor. Să ne amintim câte eforturi au depus guvernele maghiare de dinainte de 1918 ca să transforme aceste școli din școli confesionale în școli de stat, în scopul accelerării procesului de maghiarizare.

Mai trebuie să subliniem că în deceniul IV al secolului XX își face tot mai mult apariția în satele românești mișcarea legionară care tinde să înlocuiască inițiativele bisericii cu inițiative proprii. (Construiri de biserici, anexe ale bisericii, drumuri, etc.) cu scopul atragerii populației la mișcare.²⁷

Preoțimea a început să înțeleagă criza și necesitățile momentului, extrem de grave pe care îl traversa țara. Vom aminti sinodul de primăvară a preoților din Protopopiatul Sătmarului desfășurat în 19 aprilie 1940 care adoptă hotărâri concrete necesare în momentul acela de mare criză: obligația preoților de a îngriji sufletește pe ostașii concentrați pe granițele țării, necesitatea subscrierii bonurilor de înzestrare a armatei, necesitatea suplinirii învățătorilor concentrați, necesitatea ajutorării familiilor nevoiașe ale concentraților.²⁸

Atragerea mirenilor la viața bisericii a constituit în epoca modernă unul dintre țelurile cele mai ambițioase a multora dintre ierarhii bisericilor ortodoxe sau catolice „ea corespundea

²⁵ Liviu Stoinea, *Pentru o teologie a comunicării*, în *Vestitorul Ortodoxiei*, nr. 4/1996.

²⁶ „Legea românească”, an III, nr. 4/1922.

²⁷ *Idem*, an XIV, nr. 3-4/mart.-apr. 1936, p. 168.

²⁸ *Conștiința Română*, an III, nr. 90/20 apr. 1940, p. 5.

dorinței de trăire mai intensă a vieții religioase, și tendinței de combatere atât a laicismului cât și indiferentismului din clasa cultă, cât și a sectelor religioase din pătura țărănească.”²⁹

Ideea data în mediul greco-catolic de cel puțin 20-30 de ani, fiind de amintit în acest sens contribuțiile canonicului dr. Augustin Bunea care a militat activ pentru încadrarea mirenilor în viața bisericii greco-catolice. Tot în acest sens trebuie să amintim aici cele două conferințe mixte (clerici și laici) desfășurate la Cluj (1897) și Alba Iulia (1912) „excelente exemple despre conlucrarea dintre clerici și mireni, în interesul Bisericii și implicit, al națiunii române.”³⁰

Cea mai puternică asociație a românilor uniți a fost A.G.R.U (Asociația Generală a Românilor Uniți).

Scopul A.G.R.U-lui era următorul: susținerea, apărarea și realizarea intereselor Bisericii Române cu Roma, Adâncirea vieții sufletești a membrilor și intensificarea educației religioase; îndrumarea vieții publice și private potrivit eticii creștine, în sentimentul iubirii de neam, de patrie și de aproapele; combaterea curentelor sociale și religioase cu caracter distructiv, antinațional, anticreștinesc și imoral.³¹

La nivelul orașului Satu Mare au funcționat și alte organizații care au desfășurat o activitate meritorie în dezvoltarea vieții religioase. Prima pe care o amintim s-a înființat în cadrul unei adunări desfășurate în 9 octombrie 1926 sub președenția lui dr. Ilie Carol Barbul, prefectul județului și a purtat numele „Asociația Româncelor Sătmărene” care avea scopuri religioase filantropice, naționale și culturale. În cea ce privește activitatea culturală, națională, Asociația a luat parte la toate manifestările naționale și culturale din localitate și județ, aranjând chiar asemenea serbări iar unele din comitet îmbrăcând costumul național și purtându-l au schimbat pentru moment aspectul străin al acestui oraș.

Treptat începând cu anul 1935 asistăm la o creștere puternică a ortodoxiei, aceasta datorându-se atât venirii unui număr important de cadre cu pregătire superioară din Vechiul Regat și așezării lor în județ (profesori, învățători, judecători, militari, ofițeri, jandarmi, vameși, coloniști, etc) dar și numeroase treceri de la greco-catolicism la religia ortodoxă, treceri datorate unor multitudini de cauze (taxe mai mici la ortodocși, certuri cu preotul, slujbe mai bune, etc). Sunt în zonă în această perioadă câteva treceri la ortodoxie spectaculoase! Trebuie menționat că statul a sprijinit din toate puterile dezvoltarea ortodoxiei pe meleagurile sătmărene.

²⁹ *Biserica Română unită...* p. 197.

³⁰ Aurelia Știrban, Marcel Știrban, *Din istoria bisericii române unite de la 1918 la 1941*, Editura Muzeului Județean Satu Mare, 2005, p. 222.

³¹ *Ibidem*, p. 44.

S-a încercat o revigorare în cultul greco-catolic prin schimbarea și punerea în funcții importante de oameni capabili să schimbe percepția cultică pentru nevoile creștinilor sătmăreni.

O altă direcție pe care a urmărit-o episcopul Alexandru Rusu viza încurajarea construcției de biserici noi. Trebuie să subliniem că în această acțiune episcopul a fost sprijinit și de conducerea județului Satu Mare, mai ales că în perioada 1933-1937 s-a aflat în fruntea județului prefectul liberal Octavian Ardelean, fiul unui învățător greco-catolic din Negrești-Oaș. Sprijinul s-a materializat prin acordarea unor sume importante de la bugetul județului pentru construirea sau repararea bisericilor.

În ideea contrabalansării influenței tot mai mare pe care o exercita chiar și în sânul comunității greco-catolice organizația ortodoxă „Oastea Domnului” au fost create sau încurajate să activeze și alte asociații dar fără a se bucura de influența asociației ortodoxe.³²

Vom aminti *Asociația preoților adoratori* creată în anul 1915 de Episcopul Valeriu Traian Frențiu care în Episcopia Maramureșului avea doar 29 de preoți membri!³³

Uniunea Misionară a Clerului creată în preajma celui de-al doilea război mondial avea în Episcopia Maramureșului doar 190 de membri.³⁴

O influență mai mare a jucat o altă asociație religioasă și anume *Congregațiile mariane* care își continuă activitatea în deceniul IV al veacului XX-lea având un teolog sătmărean ca principal promotor și ideolog și anume canonicul Aloisie L. Tăutu care publicase și o carte destinată organizării reuniunilor mariane ajunsă în anul 1929 la a II-a ediție.³⁵

Am lăsat la urmă una dintre cele mai grandioase manifestări ale bisericii greco-catolice desfășurată la Satu Mare în anul 1937 și anume *Adunarea generală a AGRU-lui* desfășurată la Satu Mare în zilele de 6-8 noiembrie 1937, desfășurată concomitent cu sfințirea monumentalei catedrale greco-catolice „Sfintii Mihail și Gavril”.

Avem din 1936 o statistică a vieții religioase care ne arată că Biserica Ortodoxă a prins teren în defavoarea celei catolice, în ultimii ani ai perioadei interbelice. S-a ajuns la o stare de răceală între cele două biserici fapt care a dus la dispute și intrigi apăsătoare pentru viața credincioșilor sătmăreni.

Încă din anul 1930 ortodocșii sătmăreni, puțini la număr se plâneau că în anumite locuri nu puteau să-și țină slujbele.

³² *Cuvântul Adevărului*, an X, nr. 5/sept-oct 1932, p. 303.

³³ *Idem*, an V, 1935, nr. 4, p. 20.

³⁴ *Buletinul...*, an X, 1940, nr. 3, p. 12.

³⁵ Dr. Aloisie Tăutu, *Ce sunt și cum trebuiesc organizate reuniunile mariane*, Ediția a 2-a, Oradea, 1929, p. 100.

Așa se întâmplă la Șomcuta Mare unde „o semă de preoți și conducători uneltesc și azi ca oarecând străini de neam în contra bisericii ortodoxe române.”

Disponem de o listă care arată trecerile la ortodoxie doar în perioada 1 septembrie 1937 – 1 martie 1938. Totalul trecerilor este de 1852 suflete.

Cu toate piedicile puse în cale, mai ales de biserica greco-catolică, ofensiva ortodoxă continuă. Astfel în 24 mai 1931 se pune piatra fundamentală la biserica ortodoxă din Ardușat, după o muncă asiduă de șapte ani.³⁶

În august 1935 se deschide o capelă ortodoxă într-una din sălile spațioase ale școlii primare din Tășnad fiind numit și preot. Slujba de sfințire a fost făcută de protopopul Răuțiu însoțit de patru preoți.

Se fac eforturi pentru consolidarea ortodoxiei dar este clar că lipsea un ierarh ortodox care să coordoneze aceste eforturi.

În 10 iunie 1936 protopopul Răuțiu însoțit de corul „Altarul” al bisericii ortodoxe din Satu Mare a plecat prin parohiile din Țara Oașului (existau deja 3 parohii: Racșa, Vama și Cămârzana).³⁷

Pentru a întări acțiunea de prozelitism Sfântul Sinod al Bisericii Ortodoxe Române hotărăște, pe baza canonului 34 Apostolic, să aprobe reînființarea Episcopiei Ortodoxe a Maramureșului în data de 1 iulie 1937 ca sufragană a Mitropolitului Bucovinei. Episcopia avea sediul în orașul Sighet.³⁸

Reprezentantul sătmărenilor la acest eveniment protopopul Ioan Rujdea rostea mesajul românilor sătmăreni, încurajându-i pe ortodocși să trăiască cu jertfă rigorile impuse de catholicism.

Toată lumea își dădea seama că dezbinarea confesională dar și politică dăunau grav unității noastre naționale. Prezentăm doar câteva dintre luările de poziție subliniind că ele au rămas doar în stadiul de bune intenții.

De exemplu ziarul *Gazeta* publica un articol al lui Ioan Giurgea intitulat „Să se termine odată luptele religioase”. Se remarcă războiul existent între cele două biserici surori care este în defavoarea credincioșilor, îndemnându-i la iubire frățească și ridicarea „forței sale morale”³⁹

Cu durere constatăm că nicăieri nu s-a simțit nevoia mai mult ca în acest colț îndepărtat și înstrăinat al țării, de o acțiune stăruitoare pentru consolidarea românismului și pentru închegarea, din alte elementele care viețuiesc împreună, a unui singur element care să

³⁶ *Chioarul*, an II, nr. 18/31 mai 1931.

³⁷ *Idem*, an I, nr. 169/ 21 aug 1935, p. 2.

³⁸ Foaia Oficială a Arhiepiscopiei și Mitropoliei Bucovinei, anul, LXIX, nr. 20/dec 1937, p. 304.

³⁹ *Gazeta*, an II, nr. 36/16 feb 1936, p. 3.

formeze baza României de mâine. Evenimente istorice au avut ca rezultat o noua configurație geografică potrivit căreia români, unguri și evrei trăiau împreună în cuprinsul statului român.

Prin constituția ce s-a votat s-au acordat drepturi egale la toți cetățenii români de orice naționalitate ar fi. Dacă li s-au dat însă drepturi și dacă românii au întins minorităților mâna cu atâta generozitate, frățește iar nu ca învingători, a fost de datoria acestora să răspundă la toate solicitările țării, conlucrând din toata inima pentru ridicarea noului stat național.

Prin oglindirea atitudinilor identitare și a vieții confesionale românești drept pentru care informațiile inedite provenind din izvoarele arhivistice, presă și lucrări de specialitate , au constituit baza documentară a temei cercetate.

Vom constata la final că societatea românească sătmăreană era în preajma celui de-al doilea Război Mondial mai dezbinată decât oricare din perioadele trecute. Dezbinată din punct de vedere politic în zeci de partide și grupări politice, dezbinată din punct de vedere confesional între catolicism și ortodoxie care nu au întreprins nimic concret pentru a acoperi prăpastia care le-a separat.